

Open Brief aan PKN-scriba ds R. de Reuver
Postbus 8504, 3503RM Utrecht

Kampen, 3 december 2020

Geachte collega,

Met deze Open Brief reageer ik op het interview met u, zoals dat werd gepubliceerd in *Trouw* van 28 november.

Daarin bagatelliseert u de kritiek op de "schuldbelijdenis" door het voor te stellen alsof die kritiek *alleen* zou voortkomen uit gevoeligheden bij mensen uit kringen van voormalig verzet. Daarmee gaat u voorbij aan de feitelijke kern van het probleem.

Die kern is dat het uitgangspunt, **het willen afleggen van een "schuldbelijdenis"**, faliekant onjuist is geweest. Want **plaatsvervangend belijden werkt niet.**

Het is uit dat verkeerde startpunt dat andere missers, zoals m.b.t. het verzet, zijn voortgevloeid.

Met betrekking tot uw intentie zegt u: "Het was de bedoeling oog te hebben voor pijn en verdriet van de joodse gemeenschap". Dat is een respectabel streven dat alle medewerking verdient, maar een andere vormgeving behoeft. Dat kan niet gaan lukken met zo'n schuldbelijdenis. Want schuld belijden komt voort uit een innerlijk besef van eigen falen. Dat maakt je klein en bescheiden. Je zou er beschaamd mee in een hoekje willen wegkruipen. Je gaat er niet graag mee op een podium in de spotlights staan.

Oog hebben voor pijn en verdriet van de Joodse gemeenschap vraagt een andere aanpak. Dat begint met een blik naar buiten toe.

Dat plaatsvervangend andermans schuld belijden niet werkt komt doordat "belijden" iemands **eigen identiteit** betreft. Op dat punt ging het mis zowel naar mensen van nu, die zich er niet in herkennen als naar mensen van toen, die hiermee postuum schuldig werden verklaard.

- In relatie tot mensen van nu betreft dat, naast het voormalige verzet, ook de andere leden van de PKN. Zij begrijpen niet wat zij te maken hebben met dat "wij schoten te kort...", want zij zijn niet schuldig aan "toen". Ook irriteerde het menigeen mateloos dat de inhoud van de schuldbelijdenis, die mede namens hen uitgesproken zou gaan worden, voor hen zelf (!) geheim moest blijven.

Omdat "belijden" je eigen identiteit betreft mag een ander zich dat niet "plaatsvervangend" toe-eigenen. Ook een PKN-scriba niet.

Deze discrepantie werd kennelijk opgemerkt en toen vergoelijkt met de uitleg dat het hier zou gaan om een verklaring van "het instituut voor het instituut". Maar dat is een lapmiddel. Die uitleg verdraagt zich niet met uw actie de tekst direct aan alle dienstdoende predikanten toe te zenden, met de bedoeling dat zij die woorden "**Wij** schoten tekort..." zouden opnemen in de liturgie in de kerkdiensten van de eerstvolgende zondag. Het kan u, als predikant, toch niet onbekend zijn dat het woord "wij" *in een liturgische viering* betrekking heeft op de mensen die daar samen zijn, en niet op een "instituut"?

- In relatie tot mensen van toen komt daar bij dat de huidige kerkleiding geen flauw benul heeft van de situaties van indertijd. Gepoogd werd die lacune alsnog (!) op te vullen met "historisch onderzoek". Dat onderzoek had ten doel de schuldbelijdenis te onderbouwen. Het bleek niet gericht te zijn op een correcte weergave van de geschiedenis.

Uw vraag "Waar stoel je dat op, dat het verzet wordt genegeerd?" laat zich eenvoudig beantwoorden. Het was op aandrang vanuit Joodse zijde dat dit negeren werd omgezet in een summiere vermelding (zo blijkt o.a. uit het artikel van M. van Houten in *Trouw* van 9 nov. jl.). Alleen om die reden werden alsnog twee zinnetje gewijd aan "ongelooflijk grote persoonlijke moed". Van individuen dus, alsof het uitzonderingen waren die los stonden van hun kerkgemeenschap. Terwijl voor velen juist hun geloof, en de steun van hun predikanten daarin, de inspiratiebron voor hun handelen vormde. Daarmee wordt door kerkleiders van nu, in weerwil van correctie van Joodse zijde, nog steeds het kerkelijk karakter van een groot deel van het verzet genegeerd.

Dat gebeurt ter wille van het verkeerde uitgangspunt: de vermelding van kerkelijk verzet stuitte op weerstand omdat het niet paste in het voorbedachte patroon van een "schuldbelijdenis". Diezelfde blikvernuwing spreekt uit het aanvullende "historisch onderzoek" dat de schuldigheid moest aantonen. Illustratief daarbij is het schamele lijstje van gebruikte bronnen, waaraan een heel rijtje standaardwerken, die een breder licht werpen op de geschiedenis, ontbreekt. Uw opmerking "Er is na de oorlog in gereformeerde kringen een grote identificatie geweest met het verzet" geeft opnieuw blijk van eenzelfde kokerblik. Want die identificatie ontstond niet pas na de oorlog. Die berustte op verzet vanuit die kerken *tijdens de oorlog zelf*.

Blijkens het interview bent u van mening dat "overleg de inhoud niet of nauwelijks" zou hebben veranderd. Dat denkt u dus te weten over overleg dat niet plaatsgevonden heeft?

Als u mij om advies had gevraagd zou ik u hebben aangeraden om, juist ter wille van het door u beoogde doel: de pijn in de Joodse gemeenschap, zowel van deze *vorm* alsook van de op deze vorm afgestemde inhoud af te zien.

U zegt ook te hopen op gesprekken alsnog. Maar als gesprekken *vooraf* hoogstens "nauwelijks" iets veranderd zouden hebben, wat is dan de zin van gesprekken *achteraf*? De inhoud van de "belijdenis" kon niet ter discussie staan omdat de fixatie op die vormgeving geen ruimte liet voor aanpassingen daarvan. Zolang aan die fixatie vastgehouden wordt zal overleg over de inhoud zinloos zijn.

De hele gang van zaken brengt mij tot de conclusie dat niet het Joodse leed maar de fixatie op de eigen behoefte aan een publiekelijk "schuld belijden" daar de primaire drijfveer voor is geweest. En dat het krampachtig vasthouden *dááran* vervolgens tal van andere missers met zich heeft meegebracht.

- Van Joodse zijde werd door PKN-mensen grote waardering (applaus?) verwacht maar die bleek teleurstellend klein te zijn (en werd daar niet unaniem onderschreven). Als dat het doel was dan is dat een illusie gebleken.

- In eigen kerkelijk huis werd *dóórgejakkerd* ten koste van de band met de eigen achterban. Kerkleden werden geconfronteerd met de pretentie, dat mede *namens hen* iets "beleden" werd. Dat spoorde niet met hun eigen beleving. Zij ondergingen het vervreemdende effect daarvan. Alsof je door het PKN-bestuur uit je eigen kerkelijk thuis wordt gezet. Dit kwalijke resultaat kan evenmin het beoogde doel zijn geweest.

-->> **Maar om welk doel ging het dan wel?**

Voorafgaand overleg met de kerkelijke achterban in volle breedte (en dus niet alleen met mensen uit kringen van verzet), goede begeleiding van deskundigen (adviseurs die ik ken zijn niet geraadpleegd) en kritischer reflectie op eigen motivatie hadden al deze missers kunnen voorkomen. Ik zie verlangend uit naar uw correcties daarop.

Evenzo verlangend zie ik uit naar beter doordachte voorstellen uwerzijds teneinde het doel zoals u het *formuleerde* (nl. de aandacht voor het leed aan Joodse kant en het onder ogen zien van theologische / kerkelijke factoren die daaraan hebben bijgedragen, om zo te komen tot een goede verstandhouding en een gelijkwaardige relatie met de Joodse gemeenschap), *alsnog*, maar nu op efficiënte wijze, te verwezenlijken.

In afwachting van uw reactie verblijf ik met vriendelijke groet,

Joke Scheepstra

Mw drs S.E. Scheepstra
Oud-Univ. Docent Judaica ThUK (nu PThU)
tevens Voorz. St. Herinnering LO-LKP